

Bölgesel Rekabet ve İran-Pakistan İlişkileri

Zarif'in İslamabad ziyaretinde aldığı güvencelere rağmen İranlı askerî yetkililer Pakistan'ı hedef alan açıklamalar yapmaya devam etti. Genel Kurmay Başkanı M. Bageri, 8 Mayıs'ta yaptığı bir konuşmada Pakistan topraklarının "Suudi Arabistan tarafından devşirilen ve ABD tarafından desteklenen teröristlerin donatımı ve eğitimi için güvenli bir barınağa dönüşmüş" olduğunu iddia etti.

Bayram SİNKAYA

Trump yönetiminin Ocak 2017'de işbaşına gelmesi Ortadoğu jeopolitiğini etkilemeye başladı. Trump, bölge ülkelerine İran ile uzlaşmaları tavsiyesinde bulunan selefi Obama'nın aksine her sorunun altında terörizm destekçisi İran'ın parmağı olduğunu düşünüyor. İran tehdidinin kuşatılması için de bölgede geleneksel Amerikan müttefikleriyle iş birliğinin güçlendirme eğiliminde. Bu gelişmeler, Suudi Arabistan'ın İran karşıtı kampanyasını ateşledi. Son olarak Suudi Savunma Bakanı Prens Muhammed b. Salman 2 Mayıs'ta televizyonda yayınlanan konuşmasında "İran ile diyalogun mümkün olmadığını" söyledi ve şöyle dedi: "Biliyoruz ki, biz İran'ın asıl hedefiyiz. Savaşın Suudi Arabistan topraklarına ulaşmasını beklemeden İran sınırları içinde gerçekleşmesi için çalışacağız." Prens Selman'ın bu konuşmasına İran'dan aynı derecede sert bir açıklama geldi. Savunma Bakanı Hüseyin Dehgan "Suudiler düşüncesizce bir harekette bulunurlarsa, Mekke ve Medine hariç tüm krallıkları İran ordusu tarafından yok edilecek." tehdidinde bulundu.

İran ve Suudi Arabistan arasında artan gerilim sadece Maşrık ve Basra Körfezi'ni değil 'Geniş Ortadoğu'yu da etkisi altına almaya başladı. Bu etkiye en açık ülkelerden birisi de Pakistan. İran'ın sınır komşusu olan Pakistan'ın uzun yıllardan beri Suudi Arabistan ile yakın ilişkileri var. Fakat Pakistan hükümeti, Tahran ile Riyad arasında artan gerilim nedeniyle zor seçimlerle karşı karşıya. Pakistan bir taraftan ekonomik beklentilerle İran ile ilişkilerini geliştirmeye çalışırken, diğer taraftan Tahran'a fazla yaklaşarak Suudi Arabistan'ı

kızdırmak istemiyor. Bu bağlamda son zamanlarda İran-Pakistan ilişkilerinde dikkat çeken iki gelişme var: Birincisi, İran-Pakistan sınırında yer alan Sistan ve Belucistan eyaletinde rejim karşıtı örgütlerle güvenlik güçleri arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi. İkincisi ise Pakistan eski Genelkurmay Başkanı Rahel Şerif'in Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Terörizme Karşı İslam Askeri İttifakı'nın komutasını üstlenmesi.

Belucistan Sorunu

İran'ın güneydoğusunda, Pakistan sınırında yer alan Sistan ve Belucistan vilayeti, önemli maden yataklarının varlığına rağmen ülkenin en az gelişmiş bölgelerinden birisi. Bu bölge, Afganistan ve Pakistan üzerinden gelen kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı vb. güzergahı olması nedeniyle güvenlik açısından sorunlu görülüyor. Ayrıca, bölgede yaşayan insanların çoğunluğu Beluç etnik kökenine mensup. İki milyon civarında nüfusu olan, Beluç dili konuşan ve mezhep açısından çoğunluğu Sünni olan Beluçlar arasında İran yönetimine karşı çeşitli tepkiler var. Üstelik sınırın hemen öte yanında, Pakistan'da yoğun bir Beluç nüfusu yaşıyor. Bu durum İran hükümeti için bölgenin hassasiyetini daha da artırıyor. Bölgede 2003'ten sonra İran güvenlik güçlerini ve yetkililerini hedef alan silahlı saldırılar gerçekleştiren militan selefi hareketler ortaya çıktı. Bunlardan en çok bilineni Abdülmelik Rigi'nin önderliğindeki Cundullah hareketi. İran'ın bu bölgede çeşitli nedenlerle yaşanan çatışmalarda son on yılda üç bine yakın güvenlik görevlisini kaybettiği iddia ediliyor.

Belucistan sorunu İran'ın Pakistan ile ilişkilerindeki önemli

meselelerden birisi. İranlı yetkililer, sık sık kendisi de 'Beluç isyanı' ile meşgul olan Pakistan'ı İran aleyhine faaliyet gösteren örgütlere müsamaha göstermekle suçluyor. Gerçi Cundullah lideri Rigi'nin Şubat 2010'da tutuklanmasında –sonra idam edildi– Pakistan'ın yardımcı olduğu biliniyor. Rigi'nin idamından sonra Cundullah dağılma sürecine girdi ve yeni örgütler ortaya çıktı. Bu örgütlerden birisi Selahaddin el-Faruki takma adını kullanan Abdürrahim Mulazade liderliğindeki Ceş el-Adl (Adalet Ordusu). Açıkça Şii karşıtı bir duruşu olan Ceş el-Adl 'râfizilere' ve 'Safevî rejimine karşı' savaş verdiğini iddia ediyor. Pakistan topraklarında yerleşen bu örgüt 2013'ten beri İran sınır muhafızlarını hedef alan saldırılar gerçekleştiriyor.

Ceş el-Adl, son olarak 26 Nisan 2017'de İran-Pakistan sınırında Mirjaveh bölgesinde devriye gezen on sınır muhafızının öldürüldüğü saldırıyı üstlendi. Saldırganlar sınırın sıfır noktasından uzun namlulu silahlarla askerlere ateş açtı ve çatışmadan sonra Pakistan içlerine kaçtı. Bu olay İran kamuoyunda, 'kendi topraklarında terörist gruplara ve çetelere karşı etkili şekilde mücadele etmediği' ve sınır güvenliği konusunda gerekli tedbirleri almadığı gerekçesiyle Pakistan'a karşı tepki oluşmasına neden oldu. Saldırıdan kısa bir süre sonra Pakistan Başbakanı Navaz Şerif'e hitaben bir mektup yazan İran Cumhurbaşkanı Ruhani saldırının sorumlularının tutuklanmasını ve İran'a teslim edilmesini istedi. Ardından İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif 3 Mayıs'ta İslamabad'ı ziyaret ederek üst düzey yetkililerle görüştü ve sınırda güvenlik tedbirlerinin artırılmasını istedi. Pakistanlı yetkililer bölgeye ilave askerî birliklerin sevkıyatı dâhil gerekli önlemlerin

artırılması konusunda Zarif'e güvence verdi.

Zarif'in İslamabad ziyaretinde aldığı güvencelere rağmen İranlı askerî yetkililer Pakistan'ı hedef alan açıklamalar yapmaya devam etti. Genel Kurmay Başkanı M. Bageri, 8 Mayıs'ta yaptığı bir konuşmada Pakistan topraklarının "Suudi Arabistan tarafından devşirilen ve ABD tarafından desteklenen teröristlerin donatımı ve eğitimi için güvenli bir barınağa dönüşmüş" olduğunu iddia etti. "Pakistan yetkililerinden sorumluluk göstermelerini, sınırlarını kontrol etmelerini, teröristleri tutuklamalarını ve illegal oluşumların kapatılmasını" isteyen Bageri, "terörist saldırılar devam ederse sığınakları ve hücreleri nerede olursa olsun vururuz!" dedi.

Şerif'in 'İslam Askerî İttifakı'nın Komutasını Alması

İslamabad ile Tahran arasındaki ilişkilerin gerilmesinin bir sebebi Pakistan toprakları üzerinden yapılan saldırılarsa, bir sebebi de Pakistan'ın Suudi Arabistan ile askerî ve güvenlik iş birliğini geliştirmesidir. Nitekim, İranlı yetkililer Suudi Arabistan'ı azınlıkları kışkırtmak ve rejim karşıtı silahlı örgütlere destek vermekle suçluyor. Suudilerin Beluç isyancıları örgütleyip desteklediği, Pakistan'ın da buna müsamaha gösterdiği iddia ediliyor. Dolayısıyla, İran'ın Pakistan'a yönelik sert tepkisinin arkasında bu ülkenin Suudi Arabistan ile güvenlik iş birliğini artırması var.

Pakistan ile Suudi Arabistan arasında geçmişi 1980'lere kadar giden askerî iş birliği var. Bin kadar Pakistanlı subay halihazırda Suudi Arabistan'da 'danışmanlık' hizmeti veriyor. Pakistan-Suudi Arabistan

iş birliğinin uzantısı olarak Nisan 2011'de Bahreyn'de ortaya çıkan isyanların bastırılması için Pakistanlı eski ordu mensupları devşirilerek Bahreyn güvenlik güçlerine dâhil edildi. Bugün Bahreyn güvenlik güçlerinin neredeyse %30'u Pakistanlılardan oluşuyor. Bununla birlikte iki ülke arasındaki iş birliği 2015'te sekteye uğradı. Mart 2015'te Husi isyanına karşı Yemen'e askerî müdahalede bulunan Suudi Arabistan, Pakistan'dan savaş uçağı, savaş gemisi ve asker göndererek koalisyona destek vermesini istemişti. O dönemde İran ile ilişkilerini geliştirmeye çalışan ve içeride de militan örgütlere karşı mücadele veren Pakistan, Yemen konusunda tarafsız kaldı ve Riyad'a istediği askerî desteği vermedi. Bununla birlikte Pakistan hükümeti, Suudi Arabistan güvenliğine doğrudan bir tehdit olması durumunda Suudi Arabistan'ın yanında duracağını söyledi. Pakistan'ın eksikliği, koalisyonun performansının zayıf olmasının nedeni olarak gösteriliyor.

Suudi Arabistan, Yemen savaşında Pakistan'dan beklediği desteği alamadı; ama Aralık 2015'te kurulduğu ilan edilen 'Terörizme Karşı İslam Askerî İttifakı'na katılması için Pakistan hükümetine baskı yaptı. Nihayet Ocak 2017'de Pakistan eski Genel Kurmay Başkanı Rahel Şerif'in merkezi Riyad'da bulunan ve 41 üyesi olan ittifakın komutanı olarak atanacağı açıklandı. Pakistan makamlarının bu atamayı Nisan ayının başlarında onaylamasından sonra Şerif, Riyad'a hareket etti. Şerif'in bu göreve gelmesi, İslam İttifakından dışlanan İran'ı rahatsız etti. İran'ın Pakistan'daki Büyükelçisi Mehdi Honardost, 4 Nisan'da Pakistan

basınına yaptığı açıklamada "bu konunun izaha muhtaç olduğunu" söyledi. Pakistan hükümetinin atamaya onay vermeden önce İran makamlarına bilgi verdiğini belirten Honardost, "bunun İran'ın bu karara razı olduğu anlamına gelmediğini" söyledi. Pakistanlı yetkililer ise Şerif'in bu görevi üslenmesinin İran'a karşı hasmane bir hareket olmadığını belirtti. Pakistan Dışişleri Bakanı Tehmina Janjua, ittifakın herhangi bir ülkeye karşı değil terörizme karşı olduğunu belirtti ve ülkesinin "İran'ın çıkarları aleyhine hareket etmeyeceğini" söyledi. Savunma Bakanı M. Asif de Pakistan'ın ittifak içindeki görevinin Suudi sınırları içinde olacağını ve Yemen'de bir rol almayacağını söyledi.

İran Büyükelçisi Honardost'un da belirttiği gibi İran ile Pakistan arasındaki ilişkilerin genel olarak çok iyi olduğunu söylemek mümkün değil. Fakat hem Pakistan hem de İran gerek ekonomik gerekse stratejik nedenlerle ikili ilişkilerini geliştirmek istiyor ve bu yönde geçtiğimiz yıl önemli adımlar da atıldı. İki ülke arasında karşılıklı üst düzey ziyaretler yapıldı. Bu ziyaretlerde ticaret hacminin beş yıl içerisinde 5 milyar dolara çıkarılması, İran-Pakistan gaz boru hattının tamamlanması ve faaliyete geçirilmesi, İran'ın 'Çin-Pakistan ekonomik koridoru'na dâhil olması gibi meseleler ele alındı. Ne var ki hem İran-Pakistan sınırında artan saldırılar hem de İran ile Suudi Arabistan arasında yükselen gerilim Pakistan'ı zor seçimlerle başa bırakıyor. ○

Yrd. Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, ORSAM Ortadoğu Danışmanı